

YOSHLIK DAVRIDA KASBIY ANGLANGANLIK.

Yo'ldoshev Uchqun Anvarovich

1-kurs "Jismoniy madaniyat"

Annotaciya: Mazkur maqolada o'smirlik davrida kasbiy anglanganlikning shakllanish jarayoni, uning psixologik va ijtimoiy omillari tahlil qilinadi. Kasbiy o'zini o'zi belgilashning nazariy asoslari yoritilib, ushbu jarayonga ta'sir etuvchi asosiy omillar – o'z-o'zini anglash, oila muhiti, ta'lim tizimi hamda zamonaviy mehnat bozori sharoitlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, globallasuv va raqamlashtirish sharoitida yangi kasblarning paydo bo'lishi hamda yoshlar oldiga qo'yilayotgan talablarning ortib borishi tahlil etiladi. Tadqiqot natijalari yoshlarning kasbiy tanlovini ongli ravishda amalga oshirishda kompleks yondashuv zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: kasbiy anglanganlik, kasbiy o'zini o'zi belgilash, o'smirlik davri, o'z-o'zini anglash, ta'lim tizimi, kasb tanlash, mehnat bozori, motivatsiya, refleksiya, globallasuv

Kirish: O'smirlik davri inson ontogenezining eng murakkab va mas'uliyatli bosqichlaridan biri bo'lib, aynan shu davrda shaxsning ijtimoiy mavqei, qadriyatlar tizimi hamda kasbiy yo'nalishi shakllanadi. Ushbu davrda yuzaga keladigan kasbiy o'zini o'zi belgilash jarayoni shaxsning kelajakdagi ijtimoiy-iqtisodiy holati, kasbiy muvaffaqiyati va hayotdan qoniqish darajasini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Kasbiy o'zini o'zi belgilash – bu shaxsning o'z qobiliyatlari, qiziqishlari, psixologik xususiyatlari hamda mehnat bozori talablarini uyg'unlashtirish orqali ongli ravishda kasb tanlash jarayonidir.

Mavzuning dolzarbligi zamonaviy jamiyatda kasblar tizimining dinamik o'zgarishi, raqamlashtirish jarayonlari va global mehnat bozori talablarining ortib borishi bilan izohlanadi. Shu sababli, yoshlarning kasbiy anglanganligini

rivojlantirish masalasi nafaqat individual, balki ijtimoiy ahamiyatga ham ega.

Asosiy qism: Kasbiy o'zini o'zi belgilash masalasi psixologiya fanida keng o'rganilgan. Xususan, Erik Erikson tomonidan ilgari surilgan psixososial rivojlanish nazariyasiga ko'ra, o'spirinlik davrining asosiy vazifasi – bu “identiklikni shakllantirish” hisoblanadi. Ushbu jarayon muvaffaqiyatli kechgan taqdirda shaxsda aniq hayotiy va kasbiy yo'nalish shakllanadi.

Shuningdek, kasbiy rivojlanish nazariyasida kasb tanlash jarayoni bosqichma-bosqich rivojlanadigan dinamik tizim sifatida qaraladi. Bu jarayon quyidagi omillar bilan belgilanadi:

- individual qobiliyatlar
- motivatsiya
- ijtimoiy muhit
- axborotga ega bo'lish darajasi

O'smirlilik davrida kasbiy anglanganlikni shakllantiruvchi omillarni tizimli ravishda ko'rib chiqish zarur.

1-jadval: Kasbiy o'zini o'zi belgilashga ta'sir etuvchi asosiy omillar

Omil	Tavsif	Ta'sir darajasi
O'z-o'zini anglash	Shaxsning o'z qobiliyat va imkoniyatlarini tushunishi	Juda yuqori
Oila muhiti	Ota-onaning qo'llab-quvvatlashi yoki bosimi	Yuqori
Ta'lim tizimi	Kasbga yo'naltirish va bilim berish	Yuqori
Ijtimoiy muhit	Do'stlar, jamiyat fikri	O'rta
Mehnat bozori	Kasblarga bo'lgan talab	Juda yuqori

Refleksiya (o'z-o'zini tahlil qilish) kasbiy tanlovning markaziy elementi hisoblanadi. O'z imkoniyatlarini real baholay olgan shaxs kasb tanlashda kamroq

xatolarga yo'l qo'yadi va kelajakda yuqori kasbiy qoniqishga erishadi.

Oila – birlamchi ijtimoiy institut sifatida kasbiy yo'nalish shakllanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ijobiy qo'llab-quvvatlash shaxsda ishonchni oshiradi, biroq majburlash ichki ziddiyatlarni keltirib chiqaradi.

Ta'lim tizimi yoshlarning kasbiy anglanganligini shakllantirishda muhim institutsional omil sifatida namoyon bo'ladi. Ta'lim muassasalari nafaqat nazariy bilimlarni berish, balki shaxsning kasbiy yo'nalishini aniqlashga xizmat qiluvchi muhitni ham yaratadi.

Xususan, ta'lim muassasalari:

- o'quvchilarga turli kasblar mazmuni, ularning ijtimoiy ahamiyati va mehnat bozori talablariga mosligi haqida tizimli ma'lumot beradi;
- amaliy mashg'ulotlar, laboratoriya ishlari va loyihalar orqali zarur kasbiy ko'nikmalarni shakllantiradi;
- kasbiy yo'naltirish (orientatsiya) faoliyati orqali o'quvchilarning qiziqishlari va qobiliyatlarini aniqlashga ko'maklashadi.

Bundan tashqari, zamonaviy ta'lim tizimida innovatsion yondashuvlar, jumladan, dual ta'lim, amaliyotga yo'naltirilgan o'qitish va raqamli texnologiyalarni qo'llash yoshlarning real mehnat sharoitlariga moslashuvini ta'minlaydi. Bu esa ularning kasb tanlash jarayonini yanada ongli, asosli va samarali qiladi.

Natijada, ta'lim tizimining samarali tashkil etilishi yoshlarning kelajak kasbini to'g'ri tanlashiga, ularning raqobatbardosh mutaxassis sifatida shakllanishiga hamda mehnat bozorida muvaffaqiyatli faoliyat yuritishiga xizmat qiladi.

Bugungi kunda texnologik taraqqiyot va globallashtirish jarayonlari natijasida mehnat bozori keskin o'zgarib bormoqda: yangi kasblar paydo bo'lmoqda, ayrim an'anaviy kasblar esa asta-sekin o'z ahamiyatini yo'qotmoqda. Shu bilan birga, IT, ekologiya va agrotexnologiya kabi sohalarda mutaxassislarga bo'lgan talab ortib, zamonaviy ko'nikmalarni egallash zarurati kuchaymoqda. Bunday sharoitda yoshlar moslashuvchan bo'lishi, yangi bilimlarni tez o'zlashtirishi va uzluksiz

rivojlanishga tayyor bo'lishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa: Shunday qilib, o'smirlik davrida kasbiy o'zini o'zi belgilash shaxsning muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvining asosiy omili hisoblanadi. Kasbiy tanlovni samarali shakllantirish o'z-o'zini anglashni rivojlantirish, oilani qo'llab-quvvatlash va ta'lim muassasalarida sifatli kasbga yo'naltirish ishlarini o'z ichiga olgan kompleks yondashuvni talab etadi [5].

Kasbni ongli ravishda tanlash nafaqat kasbiy rivojlanishga, balki uyg'un shaxsiy rivojlanishga ham xizmat qiladi [3].

Adabiyotlar ro'yxati

1. Klimov Yevgeniy Aleksandrovich Kasbiy o'z-o'zini aniqlash psixologiyasi. - M.: Akademiya, 2004. - 304 b.
2. Super-Donald Kasbiy rivojlanish nazariyasi // Karyera psixologiyasi. - SPb.: Piter, 2002. - S. 45-78.
3. Erikson Erik Identiklik: yoshlik va inqiroz. - M.: Progress, 1996. - 344 b.
4. Zeer E. F. Kasblar psixologiyasi. - Yekaterinburg: Ishbilarmonlik kitobi, 2003. - 336 b.
5. Pryajnikov N. S. Kasbiy va shaxsiy o'z-o'zini belgilash. - M.: Amaliy psixologiya instituti, 1996. - 256 b.
6. UNESCO Education for Sustainable Development. - T.: Fan, 2017.
7. International Labour Organization Global Employment Trends for Youth. - Moskva, 2020.